

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ בהר-בחוקותי תשפ"ג

ימי התקומה' - באו שְׁעָרֵינוּ בְּתוֹדָה, אִיךְ? (חלק ב)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

'לכה דודי לקראת כלה'. שני פנים להבנת שירו של רבי שלמה אלקבץ, כך הסקנו בדברינו לפרשת אמור. 'לכה דודי' עוסק בנגלה – בשבת. בנסתר הוא עוסק בחתונה של הדוד והרעיה. הדוד-החתן הוא קודשא בריך הוא, השכינה והכלה היא כנסת ישראל - עם ישראל.

חתונה זו חייבת להתבצע בארץ ישראל הפורחת, כמתואר במגילת שיר השירים, שכל כולה כיסופי גאולה ואיחוד. אם כך, נגדיר את "לכה דודי" כשיר גאולה מחתרת, שבחיזונויותו עוסק ביום השביעי מימי השבוע, אבל בפנימיותו עוסק בשבת מלכתא, הזמן שבו מתגלה לעולם שוב כתר של הקב"ה, בהתגלות כסא המלכות של המלך המשיח. לכן הפזמון: לְכֵה דוּדִי לְקִרְאת פְּלֵה פְּנֵי שַׁבַּת נְקַבְּלָהּ, יתפרש גם כפשוטו וגם לפי הנסתר.

נעבור לתוכן הבתים.

בית ראשון: שְׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדַבּוּר אֶחָד, הַשְּׁמִיעֵנוּ אֶל-ל הַמִּיחָד, יְי אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד, לְשֵׁם וּלְתַפְאֶרֶת וּלְתַהֲלָה.

כדי להסתיר את הכוונה הפנימית, התוכן, לכאורה, הוא מצוות השבת, כפי שהיא מופיעה בעשרת הדיברות בפרשיות 'יתרו' ו'ואתחנן'. השימוש בביטוי אֶל הַמִּיחָד בא להזכיר לנו, אל תשכחו שאנחנו מדברים בשפה של המקובלים, שעיקר עיסוקם בייחודים וכוונות. אנחנו כותבים שבת אבל כוונתנו לגאולה.

גם בבית השני הכוונה ממש מוסתרת: לְקִרְאת שַׁבַּת לְכוּ וְנִלְכֵהּ, פִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה, מֵרֵאשׁ מְקַדֵּם נְסִיכָהּ, סוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה. לכאורה, שוב מדובר ביום השביעי. אבל רבי שלמה אלקבץ משלב, גם בבית זה, את הרעיון שמקורו בזוהר: סוּף מַעֲשֵׂה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה, שמשמעותו כי הגאולה קדמה לעולם ולכן היא מתוכננת מראש מְקַדֵּם.

נעבור לבית השלישי "תרתני משמע" (אמן!). אחרי הכיסוי בשני הצעופים, אפשר כבר לגלות טפח ועוד.

מְקַדֵּשׁ מְלִיץ עִיר מְלוּכָה, קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה, רַב לָךְ שַׁבַּת בְּעֵמֶק הַבְּקָא, וְהוּא יְחַמֵּל עֲלֶיךָ חֲמָלָה.

הקורא הפשוט מניח שממשיכים לעסוק בשבת, אבל עכשיו יותר קל להבין שה'דקטך' או ההינומה הוסרו. הכלה היא בית המקדש השלישי, הבנוי לתפארה בירושלים, עיר המלוכה של מלכי יהודה וישראל, וממילא גם של מלך מלכי המלכים. בית המקדש מייצג למטה את ירושלים של מעלה. כל זה קורה אחרי ההליכה בהפכה הנוראית, והישיבה בְּעֵמֶק הַבְּקָא - גרוש ספרד ופורטוגל. אסון נורא זה שפקד את היהדות המעטירה של חצי האי האיברי, התפרש על ידי מקובלי צפת כעיקבתא דמשיחא וכתבלי משיח כואבים ביותר, ועדיין חבלי לידה.

הבית הרביעי כבר עוסק במשיח בן דוד, בלי להזכיר את השם המפורש:

הַתְּנַצְרִי מַעֲפָר קוּמִי, לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֶרְתְּךָ עִמִּי, עַל יַד בֶּן יִשִׁי בֵּית הַלְחָמִי, קְרָבָה אֶל נַפְשִׁי גְאֻלָּה.

המלך המשיח מכונה בתואר שמסתיר עדיין חלקית את הכוונה - בֶּן יִשִׁי בֵּית הַלְחָמִי. המשורר המקובל משתמש בלשונו של הקב"ה, השולח את שמואל הנביא בסתר, להחליף את משיח בן יוסף – שאול בן קיש, בבנו של ישי מבית לחם יהודה (עיינו שמו"ב ט"ז א). כאן יש כבר קריאה אקטיבית לכלה, לכנסת ישראל לקום ולהתנער.

בבית החמישי הקריאה להתעוררות מוכפלת ומועלת בריבוע.

הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי, פִּי בָּא אוֹרְךָ קוּמִי אוֹרִי, עוֹרֵי עוֹרֵי שִׁיר דְּבָרִי, כְּבוֹד יְי עֲלֶיךָ נִגְלָה.

הגיע הזמן להתחיל לפעול בהתעוררות דלתתא. ההתעוררות תורגמה לשפת המעשה בניסיון לחדש את הסמיכה ואז לכוון את הסנהדרין, מערכת משפט יהודית מקורית ועצמאית. ההדגשה: פִּי בָּא אוֹרְךָ קוּמִי אוֹרִי משמעותה, הגיעה זמנה של נבואת ישעיהו על חזרתו של האור של היום הראשון שנגנו לעתיד לבוא:

וְהָיָה אֹר הַלְבָנָה כְּאֹר הַחֶמֶק וְאֹר הַחֶמֶק יִהְיֶה שְׁבַעַתִּים כְּאֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבַשׁ יִלְנֶק אֶת שֶׁבַר עַמּוֹ וַיִּמְחַץ מִכְתּוֹ יִרְפָּא (ל' כו).

בשבוע הבא נמשיך לבאר את הנושא ולהתקדם לקראת מסקנות מעשיות.

בינתיים נזכיר לכולם כי נהיגת כבוד זה בזה מקרבת את האיחוד המיוחל של כנסת ישראל וקודשא בריך הוא.

לְעִילּוֹי זְשַׁמַּת

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרונים י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט
לע"י הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חֵמְדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

גבולות היתר טלטול כלים

הגמרא במסכת שבת (דף קכד ע"ב) מספרת על רב מרי בר רחל שהלך להתייעץ עם רבא. רב מרי בר רחל פסק כשיטת רבי נחמיה ורבה, האומרים שאסור לטלטל כלים שמלאכתם להיתר אם אין לנו צורך מיוחד בהם, ומתירים לטלטל כלים שמלאכתם לאיסור לצורך גופם או מקומם בלבד. לעומת זאת, רב מרי בר רחל פסק שמותר לטלטל כלים שמלאכתם להיתר לצורך גופם ומקומם בלבד. הבעיה של רב מרי הייתה שהיו לו ספות עור שישבו בשמש, והוא חשש שהן יתקלקלו. הוא הלך לבקש עצה מרבא. רבא הציע שיכניס אותם פנימה בכדי לשבת עליהם. רב מרי ענה שכבר יש ספות בפנים. רבא התעקש שבכל זאת, יתכן ובהמשך היום יגיעו אורחים ויהיה צורך בספות נוספות. רב מרי אמר שיש לו מספיק גם לאורחים. רבא סיים ואמר: עצתי לך היא לפסוק כמונו, ולהתיר לטלטל כלים שמלאכתם להיתר ללא הגבלה. אך אם אתה מתעקש לפסוק כרבה, אני לא עומד למצוא לך היתר אחר.

אמנם איננו פוסקים כרב מרי. להלכה מותר לטלטל כלים שמלאכתם להיתר ללא הגבלה. אך פסיקתו ביחס לכלים שמלאכתם להיתר מקבילה לפסיקתנו ביחס לכלים שמלאכתם לאיסור. הגדרת "טלטול מחמה לצל" ו"צורך גופו" אמורים להיות זהים, גם אם הוא השליך את הגדרתו לכלים שמלאכתם להיתר, ואלו משליכים מהם להלכה על כלים שמלאכתם לאיסור בלבד. אם כך, הסיפור פותח לנו את הפתח לדון בשאלות משמעותיות רבות:

- א. הגדרת "מחמה לצל": טלטול הספה לצורך הצלת הספה נקראת בלשון ההלכה "טלטול מחמה לצל", בדיוק לאור הסיפור הזה. זהו המקרה הקלאסי של רצון לטלטל חפץ בכדי להגן עליו. זהו הטלטול האסור (ביחס לכלי שמלאכתו לאיסור, ולפי רבה, שאין הלכה כמותו, גם כלי שמלאכתו להיתר).
 - ב. הגדרת "צורך גופו" כאשר אין צורך מוכר לפנינו: רבא ייעץ לרב מרי שיטלטל את הספה פנימה לצורך אורחים. אך רבא לא שאל אם צפויים אורחים. משמע שעצם האפשרות שיגיעו אורחים מתירה לטלטל את הכלי לצורך מקומו.
 - ג. גבול היתר הטלטול על סמך צורך אפשרי: רב מרי עונה לרבא שכבר יש ספות לאורחים. לכמה אורחים? חמישה? תשעה? שלוש מאות? נראה שישנה הבנה שגם כאשר מתירים לצורך אפשרי, הצורך צריך להיות ריאלי. אין צורך במידע על הגעת אורחים, אך אין הצדקה להכניס ציוד לצורך מספר אורחים בלתי סביר.
 - ד. האם מותר להערים? ההערות הקודמות התמקדו בגבולות הדיון שהתקיים בין רב מרי ורבא. אך ישנה שאלה כל עצם מסגרת הדיון. לפני הכניסה לפרטים, מסגרת הסיפור היא חיפוש של רב מרי כיצד ניתן לעקוף את הלכות איסור טלטול כלים בשבת. רב מרי אינו מעמיד פנים ששאלתו תמימה. הוא רוצה לטלטל את הספות מן השמש לצל, הוא יודע שאם כוונתו לטלטל מן השמש לצל הדבר אסור. הוא מתלבט אם ניתן למצוא לכך הצדקה חלופית. המגן אברהם (בסימן שח ס"ק ח) פוסק בדיוק כך: נניח שישנו כלי שמלאכתו לאיסור הנמצא במקום בו הוא עלול להינזק. המגן אברהם אומר שמותר לטלטל אותו בכדי להשתמש בו, למרות שהוא הצהיר בצורה ברורה שמה שהניע אותו למצוא לו שימוש הוא החשש מהפגיעה בחפץ.
 - ה. נניח שיש ספות בפנים. האם מותר לאדם לומר: אמנם יש ספות אחרות, אך אני רוצה לשבת על הספות הללו, הנמצאות כאן בשמש? אכן, זה ידרוש ממני להתחיל לסחוב ספות, אך מותר לי לסחוב אותן בכדי לשבת עליהן! או שמא ההלכה תאמר לו: אסור לך לטלטל את הספות אם יש להן תחליף זהה בפנים שמייצר את הסחיבה הזאת? עצם זה שרבא אומר שיטלטל אותם שמא יבואו אורחים, וכן תשובות רב מרי, שכבר יש לו ספות, לכאורה אומרת שאסור לטלטל באמירה ש'בא לי' להשתמש באלו, אם יש תחליף זהה שמייצר את הטלטול. בהמשך נצטרך לבחון מהו 'תחליף זהה'. אם יש כסאות בפנים ובחוץ יש ספות נוחות יותר, לכאורה מותר לטלטל אותן, בגלל שהשיבה שונה. ואם ניתן דוגמה מתאימה יותר להלכה: נניח שיש פטיש ששכחו במרפסת. מתחיל לרדת גשם, והפטיש עלול להינזק. לכאורה מותר לטלטל את הפטיש לצורך גופו. לדוגמה: לכאורה מותר לטלטל את הפטיש לשם פיצוח אגוזים. אך אם יש במטבח מפצח אגוזים, האם מותר לטלטל את הפטיש בכדי לפצח בו את האגוזים כאשר יש מפצח אגוזים נוח במטבח? מהסיפור משמע שאסור.
- נזכיר שוב שהסיפור של רב מרי עוסק בכלי שמלאכתו להיתר. את רוב הדברים לכאורה ניתן לגזור ולהסיק בקלות ביחס לכלי שמלאכתו לאיסור. הגדרת הטלטול מחמה לצל, הגדרת גבולות הצורך שאינו ידוע אך עלול להתעורר, אלו הגדרות שסביר והגייוני להסיק מהלכות טלטול כלים שמלאכתו להיתר של האוסרים לטלטלם בשבת אל הלכות טלטול כלים שמלאכתו לאיסור. אך שאלה זו האחרונה לכאורה קשה יותר לגזירה. ננתח מדוע.
- מצד אחד, אם בפני אדם יש שני כלים שמלאכתם להיתר, ישנה שאלה אם נכון לאסור את טלטול הכלי השני רק בגלל שהוא רחוק יותר. שניהם באותה קטגוריה הלכתית, אנו נתיר לטלטל את שניהם, השאלה היא איזה כלי נטלטל יותר. כאן פחות מובן מדוע להחמיר. אך כאשר בפנינו כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר, השאלה איננה כמה לטלטל את הכלי, אלא האם לטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור, או להימנע מכך כליל. לכאורה מטעם זה קשה יותר להתיר את טלטול הכלי שמלאכתו לאיסור כאשר ישנה חלופה של כלי שמלאכתו להיתר.
- ברם, יש לציין שבמקרה זה מדובר במשהו מעט שונה. ישנן ספות בפנים וספות בחוץ. השימוש בספות הנמצאות בפנים אינו דורש טלטול. ניתן לשבת עליהן כמות שהן. יתכן וגם מקרה זה זו שאלה של האם לטלטל את הכלי, ולא שאלה של איזה כלי לטלטל. אך ישנה סברא הפוכה.
- ישנו הבדל עקרוני בין היתר טלטול כלים שמלאכתם להיתר (לשיטת האוסרים) לבין היתר טלטול כלים שמלאכתו לאיסור. מה שמתיר את טלטול הכלי שמלאכתו להיתר הוא עצם הצורך והשימוש. מותר לטלטל את הכלי שמלאכתו להיתר רק כאשר באמת נעשה בו שימוש. אפשר לומר שההיתר כאן הוא 'בגברא'. האדם שרוצה להשתמש בכלי רשאי לטלטלו לשם כך. אם רצונו לבצע פעולה מסוימת, וניתן לבצע את אותה הפעולה ללא טלטול של הכלי שמלאכתו להיתר, לכאורה היתר זה אינו קיים.

אך יתכן והיתר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור שונה. כלי שמלאכתו לאיסור, מטבעו, הוא כלי ששימושו המרכזי אינו מתאים לשבת. מדוע, אם כן, מותר לטלטלו לצורך גופו? מפני שבעת שהוא מטלטל אותו לצורך גופו, היחס של המשתמש בו הוא ככלי שמלאכתו להיתר (זהו היתר 'בחפצא'). ברגע שעומד לפני כלי שמלאכתו לאיסור, ואני מבקש לעשות באמצעותו פעולה שמותר לעשותה בשבת, ברגע זה לפני נמצא כלי שמלאכתו להיתר, שהרי זהו השימוש שאני מבקש לעשות בו. אם כן, אם בכדי לבצע פעולה המותרת בשבת עלי לבחור בין כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר, ניתן לומר שהמשפט הזה הוא משפט שאינו נכון. לעולם הרצון להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך פעולה המותרת בשבת הופך את הכלי לכלי שמלאכתו להיתר. אם כן, לעולם הבחירה תהיה בין שני כלים שמלאכתם להיתר! בשבוע הבא נעמיק בשאלה זו ונכריע בה.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל, של:		
טל שאול בן יפה	ניר רפאל בן רחל ברכה	אורי לאה בת חיה תמימה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	מאירה בת אסתר	נטע בת מלכה
חוה ראנלה בת פיילא	הילה צפנת בת שרה טובה	רבקה בת שרה בלה
משה בן רחל	הילל בן תמר שפרה	ירחמיאל בן זלטה רבקה
עובדיה בן אסתר מלכה	אריה יצחק בן גאולה מרים	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מלכה
יוסף בן אורית	ג'קלין בת רינה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

ברית ראשונים

פרשת בחוקותי פותחת: "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו". ומובאות בהמשך ברכות נוספות למקיימי הברית ומאידך קללות לעוברי הברית, ומדובר שם על "ברית" בלשון כללית, שמשום הברית יש לנו ברכות או חס ושלום להיפך.

ולקראת סוף פרשיה זו כתוב (ויקרא כו, מב-מד): "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ תִּעְזָב מֵהֶם וְתָרַץ אֶת שְׁבִתֶיהָ בְּהִשְׁמָהּ מֵהֶם וְהִם יִרְצוּ אֶת עֹנֵם יַעַן וּבִינֵנוּ בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאִסּוֹ וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעְלָה נַפְשָׁם: וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכַלְתָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ד' אֱלֹהֵיהֶם:"

כלומר ברית האבות מועילה לכך שלא תהיה כליה בגלות, אך עדין לא מביאה לגאולה. ומייד אחר כך כתוב: "וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה':" ומשמע שבזכות "ברית ראשונים" תהיה הגאולה השלימה, וכשם שיצאנו ממצרים לעיני הגויים, כך נצא מן הגלות האחרונה לעיני הגויים. מהי "ברית ראשונים"?

הברית הכרותה בסיני

אבן עזרא מבאר שברית זו היא הברית שנכרתה עם בני ישראל במדבר סיני:

"ברית ראשונים – זאת הברית הכרותה בסיני, וקרא זה הדור ראשונים כנגד הבנים שיגלו בארץ אויביהם".

הסבר זה מבואר באופן דומה גם בספרא כאן:

"ומנין שהברית כרותה לשבטים שנאמר וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים מלמד שהברית כרותה לשבטים".

נראה שברית זו היא הברית שבה אמרו ישראל "נעשה ונשמע" לפני הר סיני, ונבנו שם שתיים עשרה מצבה (שמות כד, ד-ז): "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל דְּבָרֵי ד' וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרוֹ וַיָּבִין מִזֶּבַח תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה מִצֵּבָה לְשֵׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל: ... וַיִּקַּח סֶפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹל אֲשֶׁר דָּבָר ד' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:"

ברית זו כרת הקב"ה עם השבטים שעמדו בתחתית הר סיני. אך על בסיס מסורת עתיקה נראה שהיא מבוססת על ברית קדומה שהשבטים כרתו זה עם זה, ללימוד זכות כדי שלא יחסר שבת מעם ישראל. וכעין כך מובא בפירוש הדר זקנים (במדבר ז יח): "מקשים העולם למה נקראו נשיא דן אחיעזר בן עמישדי, ונשיא נפתלי אחירע בן עינן. ומתריצים לפי ששבטו של דן יש בהם פסלו של מיכה ופלטם הענן. ובקש דן לנפתלי אחיו שיבקש עליו רחמים שלא יהיה הענן פולטו, ואמר לו שיהיה לו 'אחיעזר בן עמישדי', פירוש: שיהיה לו אח לעזרה שיהיה בן עם אל שדי. ונפתלי השיבו: 'אחירע בן עינן' בתמיהה: כלומר: 'אחי רע שיש בו עבודה זרה?! יהיה בתוך הענן?'"

ונראה ש"ברית ראשונים" שהיא ברית בין הקב"ה לבין השבטים בנויה על ברית שבין השבטים עצמם. בזכות לימוד הזכות שלימד שבת נפתלי על שבת דן, נכלל גם שבת דן בתוך הענן, וכך הוא נותר בברית שלמרגלות הר סיני ונכלל גם הוא במעמד הר סיני. להסבר זה יש סיוע מדברי מדרש רבה (שמות כי תשא מד, ט), שם מובא שכאשר הקב"ה הציע למשה שיצא ממנו עם חדש שיקבל את התורה, אמר משה לקב"ה:

" וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשִׁינִים – זו ברית השבטים, ולדברך הרי אתה מעמיד משבט לוי שאני משבטו, מה יש לך לומר לשבט ראובן ולשבטים אחרים? אמר רבי יצחק אותה שעה לא היה יכול להשיבו, אמר הקדוש ברוך הוא יפה אמרת! מיד וינחם ה',". כלומר, בהצעה שהוצעה למשה רק שבט אחד שבט לוי נחשב לעובד ה', ואילו כל השבטים האחרים הם 'עובדי עבודה רה', אך משה נציגו של שבט לוי מתעקש שגם שאר השבטים יכללו עימו, ויהיו עם אחד גדול שהקב"ה יסלח לו.

נמצא ש'ברית ראשוניים' משמעותה גם ברית בין השבטים לבין עצמם שלא לדחות שבט מתוך כלל ישראל. והיא ברית גם גם עבור כאלו שעדיין לא עשו תשובה ואינם ראויים לכאורה לגאולה. ומה שנכון היה לגבי משה בענין היחס שלו כלפי שאר השבטים לאחר חטא העגל, נכון בכל הדורות. "כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יִשָּׁר בְּעֵינָיו", וכל קבוצה בעם ישראל בטוחה שדרכה היא הדרך הנכונה בעם ישראל, והשאר טועים ואולי אפילו 'עובדי עבודה זרה'. אך הקב"ה יגאל אותנו גם אם יש בקרבנו כאלו שלא עשו תשובה. וזאת בזכות ברית הראשוניים, שלפיה חלק אחד מעם ישראל מלמד זכות על חלק אחר מעם ישראל, שאפילו שהוא חוטא הוא יכלל בתוך הענן של הגאולה העתידה.

ובדומה לכך כתב רבי מנחם מנדל מוויטבסק זצ"ל (ראש עליית החסידים לטבריה) בספר 'פרי הארץ', אגרת ח: "ולאפרושי מאיסורא באתי להזהירכם... והוא שלא להיות לוצין מבני-אדם עוזבי תורה ח"ו... ומלתא דפשיטא לי, וברור בשכלי, כהגלות נגלות, אחד הדברים הידועים, שהוא סיבת הירידה והשיפלות. והענין שבין כך ובין כך קרואים בנינים, והוא מפריש עצמו מן הכלל להיות הוא פרטי, וכל השפעות כללות ישראל אין לו חלק עמהם, וזה מאמר 'בתוך עמי אנכי יושבת'."

לע"נ אמו"ר ר' רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Israel

ישראל
אדר תשס"ז

עיסוק בעריכת דין

שאלה

הוצעה לכלתי חצי משרה בתור עורכת דין במשרד של עורכי דין העוסקים בתחומים אזרחיים שונים: חוזים, תביעות נזיקין, תביעות ביטוחים וכדומה. ההצעה מתאימה לצרכיה ולצורכי המשפחה, אך דא עקא, היא שואלת אם מותר לה לעסוק במקצוע שלא מתנהל על פי דין תורה בלשון המעטה? המציאות הכואבת והידועה היא כי החוק במדינת ישראל הוא תערובת של חוקי עמים זרים וחוקים שחוקקה כנסת ישראל החילונית. רבים וגדולים סוברים כי אין לנהוג על פי חוקים אלה, וכי בתי המשפט המתנהלים על פי חוקים אלה דינם כערכאות של גויים ואסור לדון בפניהם אלא בנסיבות מיוחדות, כגון אחרי הגשת תביעה בבית דין ועוד, והדברים ארוכים. אמנם רבים וטובים יראי שמיים עובדים כעורכי דין, וטעמם ונימוקם עימם – אך עובדה זו לא מספקת לכלתי שתחיי, כי כידוע מציאות זאת לא תמיד משקפת את מה שבאמת נכון לעשות.

תשובה

- א. האיסור ללכת לדון בפני דיינים גויים הוא איסור שהפוסקים התייחסו אליו בחומרה רבה ביותר¹.
- ב. איסור זה קיים, לדעת רוב הפוסקים, גם בפנייה לבית משפט של יהודים ששופט על פי חוקים שאינם חוקי התורה ויש אומרים שהוא אף חמור יותר².
- ג. יש תחומים שבהם האיסור אינו חל, כגון משפט פלילי ודיני תעבורה³, הוצאה לפועל⁴, המפקח על הבתים המשותפים וכדומה, שיש לו סמכויות שיפוטיות⁵, ויש אומרים שאף בתי דין לעבודה⁶.
- ד. אם התובע הגיש תביעה בבית דין של תורה והנתבע סירב, והתובע קיבל רשות מבית דין לתבוע בבית המשפט – מותר לייצג את התובע. במקרה שבו ברור שהנתבע אינו מוכן להתדיין בדין תורה, גם מותר ללכת ישר לערכאות⁷.

- ה. כאשר ישנו איסור לפנות לבית משפט, אסור לערוך דין להופיע שם על מנת לייצג תובע, אך מותר לו לייצג נתבע על מנת להגן עליו.⁸
- ו. במקרים שבהם יש ספק אם קיים איסור לפנות לערכאות, ניתן להקל לגבי עורך דין.⁹
- ז. יש מי שאומר שאסור להזניח את התחום המשפטי, ובכלל זה גם את תחום הייצוג והשיפוט בבתי המשפט, אלא יש לסמוך על השיטות המקילות ולהתיר לאנשים יראי שמיים לעסוק בייצוג ושיפוט. זאת עקב התוצאות השליליות שעלולות להיגרם לעם ישראל מההימנעות בעיסוק בכך. אולם צריך להביא בחשבון את הבעייתיות, כיוון שהדבר יכול לתת לגיטימציה לערכאות, ונמצא שכרנו בהפסדנו.¹⁰
- בכל מקרה, על עורך הדין לפעול ככל יכולתו כדי שלקוחותיו יסכימו להתדיין בבית דין של תורה.
- ח. בשאר תחומי השירות המשפטי, שאינם כוללים ייצוג משפטי, מותר שעורך דין ירא שמיים יטפל בהם, כמו עריכת חוזים, ואף יש בזה עדיפות אם על ידי כך הצדדים יימנעו מאיסורים כמו ריבית. כמובן זאת בתנאי שיקפיד על היושר והאמת.

- ¹ מבואר בגמרא (גיטין פח ע"ב): "היה רבי טרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוראות של עובדי כוכבים, אע"פ שדיניהם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להיזקק להם, שנאמר: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים, דבר אחר: לפניהם – ולא לפני הדיוטות!". איסור זה נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות סנהדרין כז, ז) ובשלחן ערוך (חוי"מ כו, א) בתוספת חריפה: "כל הדין בדייני גויים ובערכאות שלהן, אע"פ שהיו דיניהם כדיני ישראל, הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבינו".
- ² הברייתא במסכת גיטין (פח ע"ב) משווה במפורש הדיוטות לגויים (ראו רמב"ן שמות כא, א, שאומר ש'הדיוטות' האמורים זה ישראל שאינו שופט על פי דין תורה). אמנם השלחן ערוך הזכיר רק איסור של דייני גויים ולא הדיוטות, ואף לכאורה מצאנו מקרים מפורשים של הדיוטות שמותר לדון לפניהם, כגון רועי בקר שבעלי הדין קיבלו עליהם (משנה סנהדרין כד ע"א), וכן ערכאות שבסוריא (סנהדרין כג ע"א; והשוטף פרו' יעקב בזק, תחומין ב עמודים 523–528, טען בעקבות זאת שהאיסור תלוי בלאומיותם של הדיינים ולא בחוק שלפיו הם דנים). אך חידושי הר"ן (סנהדרין כג ע"א) כתב לגבי הערכאות שבסוריא שמדובר במקום שאין אפשרות לדון בו דין תורה, כיוון שאין מי שידוע לדון. ובשו"ת הר"ן (סימן עד) כתב שקבלה חד פעמית של בעלי הדין מותרת בפני הדיוטות ולא בפני גויים. והסביר הגר"י אריאל (תחומין א, עמודים 319–328) שחילוקי הדינים נובעים מכך שבערכאות אין מדובר באיסור עצמי, אלא באיסור שעניינו כפירה בתורה ובחכמיה. ולכן גויים אסורים תמיד, והדיוטות מותרים כשאין אפשרות אחרת, או באופן חד פעמי, כיוון שאין זה מראה על כפירה. אך כאשר כל המערכת היא כנגד חוקי התורה, אפילו בבתי משפט של ישראל חל איסור חמור.
- אמנם ניתן לתקן תקנות שלא על פי דין תורה, אך כבר כתב בשו"ת הרשב"א (חלק ו סימן רנד; הובאה בבית יוסף חוי"מ סוף סימן כו) שהדבר אינו אמור על התאמה לחוקי הגויים: "אבל ללמוד מזה לילך בדרכי הגויים ומשפטיהם, ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה... וסומך על משענת קנה הרצוף הזה, ועושה אלה מפיל חומות התורה ועוקר שרש וענף והתורה מידו תבקש, ומרבה הונו בזה בפועל כפיו נוקש. ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא, טועה וגוזל הוא וגולה ישיב... ובכלל עוקר כל דיני התורה השלמה. ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם במות טלואות בבית מדרסי הגויים, חלילה לא תהיה כזאת בישראל ח"ו, שמא תחגור התורה עליה שק".
- ועל בתי המשפט בזמננו, כתב הגר"י הרצוג (התורה והמדינה חלק ז, עמודים ט-ז), שכאשר עם ישראל שוכן בארצו, הדבר חמור עוד יותר, וההולך לדון בפניהם הרי הוא כבועט בתורת אלוקים חיים. וכן כתב החזון איש (סנהדרין סימן טו אות ד) שאין חילוק בין גוי לבין ישראל ששופט שלא על פי דין תורה, ואדרבה, בישראל זה חמור יותר. וכן כתבו הגר"צ פראנק רבה של ירושלים (דבריו הובאו בציץ אליעזר חלק יב סימן פב); הגר"ע יוסף (יחווה דעת חלק ד סימן סה) ועוד. אולם דעת הגר"ש ישראלי (הערות עורך התורה והמדינה חלק ז, עמודים עו-עח) שאמנם ייתכן שאיסור עצמי על ערכאות קיים רק בגויים, אך גם בדייני ישראל שאינם שופטים על פי חוקי התורה יהיה איסור גזל (אם תוצאת הדין תהיה שונה מדין תורה), והדבר יהיה מותר רק אם שני הצדדים קיבלו עליהם מרצונם החופשי לדון באופן הזה, למרות שיכלו לדון על פי דין תורה (ממילא במצב היום, שבו התובע כופה את הנתבע ללכת לבית המשפט, ישנו איסור). כמו כן, דעת הגר"י רבינוביץ (כפי ששמענו אותה בעל פה) היא שלרוב חוקי המדינה בימינו יש מעמד של תקנות קהל, ולפיו במרבית המקרים אין איסור, אך יש לדון בכל חוק לגופו.
- ³ בדרשות הר"ן (דרוש יא) חילק בין משפט הסנהדרין שדנה לפי חוקי התורה לבין משפט המלך שדן לפי צרכי המדינה. רואים מדבריו שיש אפשרות למלכות להתקין מערכת ענישה, שאינה דנה על פי דין תורה, אלא על פי צרכי המקום והזמן. על פי זה כתב הגר"ש ישראלי זצ"ל (עמוד הימיני סימן ח) שיש תוקף לחוקי המדינה בימינו, אמנם דווקא בתחום הפלילי (ובכלל זה דיני תעבורה) אך לא בתחום האזרחי. וכן רואים מדברי הגר"ד ליאור (תחומין ג, עמוד 248), שיש תוקף גם לחוקים שהם נגד דין תורה, כגון הכשרת ראיות פסולות וכד' (אמנם הוא סייג את דבריו שגם בתחום הפלילי אין חופש מוחלט, כגון לפטור גנב מתשלומים כיוון שהוא נכנס למאסר), ובניגוד לגר"מ אליהו (תחומין שם, עמוד 243) שהסתפק בדבר.
- ⁴ הגר"מ אליהו (תחומין שם עמוד 244), כיוון שזוהי הזרוע היחידה המבצעת את הגבייה. לעומת זאת בשו"ת שערי עזרא (חלק א סימן קיז, עמוד שלג) פסק שהאיסור קיים גם בפנייה להוצאה לפועל ללא נתינת רשות מבית דין. באוסף פסקי דין של הרבנות הראשית, עמוד נה, פסק בית הדין הגדול בנשיאות הגר"י הרצוג זצ"ל שהדבר מסופק, ואף שלא רצה להורות היתר בזה, גם לא רצה לדון את מי שעשה כן כהולך לערכאות. ראה עוד במסמך מדיניות בית הדין ארץ חמדה גזית: 'הסתייעות בהוצאה לפועל' (אתר בית הדין), שבו נקבע שמותר לפנות להוצאה לפועל גם ללא היתר מבית הדין במקרה של חוב ברור.
- ⁵ בחידושי ר' עקיבא איגר (על השלחן ערוך, חוי"מ סימן ג) הביא בשם המהרש"ך (חלק ב סימן רכט) שבמקום שהמנהג לדון בפני בית דין של סוחרים, מנהג מבטל הלכה. ועל פי זה התיר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יא סימן צג) לדון בפני המפקח על הבתים המשותפים, כיוון שבזמננו הוא דן על פי שיקול דעתו והמנהג ולא על פי מערכת חוקים מסודרת, ולכן אין בו דין ערכאות.
- ⁶ על פי דברי הציץ אליעזר הנ"ל היה מקום לדון להתיר בזמננו גם בבתי הדין לעבודה. וכן הסתפקו בדבר בפסקי דין רבניים (כרך יא, עמוד 265), במיוחד שההלכה נותנת תוקף למנהג המדינה ביחסי העבודה, וחלק נכבד ממשפטי העבודה על פי חוקי המדינה נידון על פי המנהג וההסכם, וכן הסתפק בזה הגר"מ אליהו (תחומין שם). אמנם בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ד סימן דש) כתב שהדבר אסור, כיוון שעיקר סמכותם של בתי הדין לעבודה היא מכוח חוקי המדינה, ולכן יש לדון בבית דין רבני והוא יפסוק על פי המנהג.
- ⁷ כסף הקדשים (חוי"מ כו, ב).

⁸ כן כתב הגר"ע יוסף (שו"ת יחוה דעת, שם), מצד איסור מסייע ביד עוברי עברה ואין שליח לדבר עברה. אך לייצג נתבע כשהתובע כפה אותו לדון בבית משפט, מותר כדי להציל עשוק מיד עושקו. וכן כתב לאסור בשו"ת משנה הלכות (חלק ו סימן שיג), וגם תשובת הגרצ"פ פראנק שהובאה בציץ אליעזר (לעיל) מתייחסת לעורך דין.

⁹ כפי שכתב ביחוה דעת (שם), האיסור הוא מצד מסייע ידי עוברי עברה, שהוא איסור דרבנן (תוספות שבת ג ע"א ד"ה בבא ; רא"ש שבת פרק א סימן א). ולכן במקום שהדבר נתון בספק, ניתן להקל מצד ספק דרבנן לקולא.

¹⁰ נמסר לנו בשם הגר"א ליכטנשטיין שהוא סובר שאף על פי שלדעת רוב הפוסקים איסור ערכאות חל בכל מצב, ואין היתר גם להיות עורך דין בתחומים שבהם קיים האיסור, מכל מקום כיוון שיתכנו תוצאות קשות מכך שאין אנשים יראי שמיים בתחומים שונים במדינה, המצב נחשב כזה של שעת הדחק משמעותית, ועל כן יש בשעת צורך גדול כזה לסמוך על ההבנות שלפיהם האיסור הוא רק בדיינים גויים ולא בדייני ישראל (ראה הערה 2 ובעיקר את דעתו של הגר"א רבינוביץ), ואין למנוע אנשים יראי שמיים מלהתעסק בשום תחום משפטי (ובשיחה עמו הדגיש בפנינו שאין שיקול זה יכול להתיר את האסור, אלא רק להווה תמריץ לחפש היתר, ולעצם השאלה אמר שצריך להתיישב בדבר). הגר"א שפירא (תחומין ג, עמוד 239) הסתפק בדבר לגבי שופט, שמצד אחד יכול לתרום להאדרת המשפט העברי בבתי המשפט, אך מצד שני יאלץ לפסוק בעל כורחו על פי חוקים שהם גזל בהלכה (אך יש לדון שהדברים אמורים בשופט, שמנסה לעשות את המיטב להתקרב לדין תורה, לעומת עורך דין שצריך לפעול לטובת הלקוח ועל פי בקשתו, ואם הלקוח יבקש לייצגו על פי חוקי המדינה לא ניתן לנהוג אחרת). גם הגר"מ אליהו (תחומין, שם) כתב שבמצב הנתון יש חשיבות ותועלת בשופטים ועורכי דין דתיים שירימו את קול התורה בכל מגזרי החיים, אך לא ברור מדבריו שם אם מותר גם לייצג בבתי המשפט באופנים האסורים בוודאי. וראה עוד בדבריו של הגר"ש ישראלי (עמוד הימיני סימן יז אות ז) על החשיבות הגדולה שיהיו אנשים שומרי תורה ומצוות במשטרת ישראל.

ייתכן שיש לשקול גם בכיוון ההפוך. כיוון שהמצב כיום הוא שישנם הרבה מאוד עורכי דין דתיים (רובם בתחום האזרחי, שהוא הבעייתי יותר כפי שנתבאר), וייתכן שדווקא המצב הזה הוא חלק מהסיבה של חוסר המודעות הגדול בציבור לחומרת איסור הערכאות, כיוון שרואים את המספר הגדול של חובשי הכיפות בתחום. ולהפך: הבעיה שעליה מצביע הגר"א ליכטנשטיין קיימת בעיקר בתחום הפלילי הפחות בעייתי, ושמא יש להמליץ לעורכי דין דתיים לעסוק בעיקר לכיוון הפלילי-ציבורי, שבו ניכר בשטח הצורך בעורכי דין יראי שמיים, וכפי שהובהר, גם מבחינה הלכתית ההיתר שם מרווח הרבה יותר.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ גב' לוריינ הופמן ז"ל</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

